

Sabranost Sanka Rabara

*Vlado Vladić**

Sam naslov nije ovdje samo zbog dojmljivosti i privlačnosti asonanci i aliteracija, nego puno govori o uvjetima koji su trebali biti ispunjeni da bi nastalo djelo Sanka Rabara, djelo koje je najvećim dijelom objelodanjeno samo u periodici i još uvijek čeka svoja ukoričavanja¹. Makar je istina da istina izvan vlastite dojmljivosti i privlačnosti teško može opstati ne samo u današnjem svijetu nego i u samoj sebi, neka nas na početku jedna Rabarova meditacija uvede u svijet njegove istine, u svijet istine koju je posvojio toliko da je stvaralački dariva svima nama. Meditacija je to za koju imam i vlastite razloge navođenja.

Isus

Isus je poznao Pismo. Bio je znalac usprkos tome što je vjerojatno neko vrijeme zaradivao kruh kao drvodjelja, a kasnije okupljao oko sebe većinom neuke ribare i druge manualne radnike.

Takvo je kršćanstvo. Začeto među običnim i neobrazovanim ljudima, tek je kasnije k sebi privuklo i ondašnje intelektualce. Duboko je zajedništvo i snažna vjera, a ne velika učenost. Pa ipak, Isus je dobro poznao Pismo. Prema ondašnjim kriterijima spadao je u učenije ljude. Odakle toliko znanje u nekog tko bi trebao biti, u najboljem slučaju, vješt majstor obrade drva? To je zaista čudno, ali ne vidim kako bi iz toga nužno slijedilo da bi trebao biti Bog.

Bio je i izuzetan mudrac, pun duboke životne mudrosti koja nadahnjuje, preobražava i obnavlja ljude. Evanđelja uvjerljivo svjedoče o njoj. Pa ipak, ne vidim da bi na osnovi toga trebao biti Bog.

Bio je i pjesnik, ne samo pjesnik snažnih riječi i poredbi, već pjesnik života: misao, čin, gesta, pogled bili su mu poput pjesme, pa ipak, da bi trebao biti Bog ne slijedi nužno iz same poezije njegovih riječi i života.

Razlučivao je bitno od nebitnog. Više nego itko. Rušio je lažne kulise društva i života, skidao ljuske da bi otkrio srž. Pa ako je bio i genij, to još uvijek ne znači da je bio Bog.

* Dr. sc. Vlado Vladić, Filozofski fakultet Družbe Isusove, Zagreb.

¹ Rabar je do sada objelodanio samo četiri knjige, ali zato još desetak knjiga različitih žanrova (meditacija, pjesama, priča, kritika) u rukopisu, u ladici, u računalu čeka na izdavače da se umilostive ili da im padne mrena s očiju.

Dao je život za načela za koja se borio. Žrtvovao se za ljude koje je volio. Bio je junak. Ali junak, to ipak još nije Bog.

No uviđam kako su mu sve znanje, sva mudrost, poezija, genij i junaštvo bili prožeti ljubavlju, slavili ljubav, izvicali iz ljubavi, služili ljubavi.

Odatle shvaćam da je ipak bio Bog.

Jer Bog je Ljubav.

Tko je Sanko Rabar? On je za mene najprije bio samo ime koje se pojavljuje u crkvenim tiskovinama, ime asocirano s laičkim, duhovnim, bezinteresnim zauzimanjem za stvar Crkve, za stvar Krista u ovom svijetu. Potom je na ovim našim sesvetskim tribinama preda mnom izronio kao pojava i tako mi omogućio da spojim one nejasne asocijacije s konkretnim izgledom i stasom. Ali tek kad sam preko njegovih meditacija i stihova ušao u stvarnost njegovih životnih i duhovnih pregnuća, u samo njihovo ishodište, tek tada mi se mozaik počeo sklapati u cjelinu, koja opravdava i obvezuje.

Nakon sesvetskoga predstavljanja ponovno govorimo o Sanku Rabaru, kako bismo barem malo uravnotežili činjenicu da nam on puno govori i činjenicu da se o njemu malo govorilo, i kako bismo se barem malo iskupili za tako često progovaranje o onome što je isprazno u njegovu progovaranju našem biću. Ono što nam puno govori o nama i našim životima, a to su upravo meditacije i pjesništvo Sanka Rabara, o tome ne smijemo prestati govoriti, unatoč izloženosti pritisku da naklapamo o ispraznostima nad ispraznostima suvremene civilizacije.

Stvaralaštvo je način kako očitujemo vlastitu neponovljivost. Dragocjenost. Toliki su se prije nas, prije Rabara, izražavali o istom ljudskom iskustvu, istom Bogu, istoj vjeri, i upravo fascinira kako ne nestaje prostora za uvijek novo izražavanje, novi izraz; da svatko na planu izraza pronalazi mogućnost da istakne svoju prepoznatljivost, različitost, jedinstvenost. To je samo odraz one izraženosti koja se prepoznaje u samom postojanju svakoga pojedinog čovjeka. Svakoga od nas Netko je izrazio kao neponovljivog i dragocjenog i stoga svatko od nas, ako se iskuša u vlastitom izražavanju, ne može ne izraziti se na neponovljiv i dragocjen način.

Josip Sanko Rabar piše o temi kao što je Bog, znakove toga izraza pronalazi u svemu što ga okružuje i tako biva sam izražen kroz jedinstvenost i dragocjenost vlastitoga izraza.

Pred nama se otvaraju njegove jednostranične meditacije kao reakcija njegova senzibiliteta na kulturne, društvene fenomene suvremenosti — Rabar mišlja i pripovijedanjem obgrljava, osvjetljava, razotkriva, navodi na cjelinu, osnovu. Tu su i njegovi intimni razgovori s Bogom prepuni novosti, začudnosti, iznenađenja, zaigranosti, pouzdanosti. No teško je, a i nepotrebno određivati kategoriju njegova spisateljstva, razvrstavati i klasificirati. Bitno je da u očitovanjima njegova duha, iskustva, života — u obliku riječi — čitatelj ima priliku saznati ono bitno. Doista saznati i doista bitno. Iako je najteže, upravo to Rabaru polazi za rukom. Koliko puta nam se čini da smo zasićeni, prezasićeni bitnošću, bitnostima, toliko da ih više ne doživljavamo, ne spoznajemo — kao da su se ukrutile, umrtvile od prekomjernog bavljenja njima ili od prekomjernog njihova zaborava. A Rabarov izraz je takav da nas zanosi stalno iznova ponavljanom i stalno iznova zaboravljanom bit-

nošću, on je pred nama oživljuje, i tako opet spoznajemo: da čovjek umire uvijek mlad, da je svetac bogat i jednostavan, a grešnik oskudan i kompliciran, da život možemo shvatiti jedino tako da izgorimo u njemu, da nismo pozvani osjećati tuđu bol, već osjećati čovjeka koji pati.

Rabar u svom duhovnom pothvatu ne pristaje ni na što doli na ono najviše — Boga koji je Riječ satkati od riječi (*Razgovor s Bogom*, 2), ali pritom je svjestan da u tome može uspjeti jedino ako stvaranje doživi kao *našu stvar*, stvar njega i Boga, njegova zajedništva s Bogom, njihova zajedništva (*Razgovor s Bogom*, 4). Da bi pjesma bila, dovoljno je samo biti, ali pod uvjetom da je Bog tu (*Igra u dvoje*, 7). To je ushit u kojem se u svemu raspoznaje Božja prisutnost, *sve je okvir tvoga portreta* (*Rastvaranje pjesme*, 2).

Razgovor s Bogom

1.

Dodi, željan sam tvoje blizine. Miluješ me mojim vlastitim riječima.
I svaki novi redak nova pustolovina.
Između dviju mojih riječi unideš ti i one zazvuče u čudnome suglasju.
Odakle ti ta moć da spajaš nespojivo, premještaš rijeke mojih misli i krute riječi
otvaraš neizrečenom?
Rekao sam, ali i ti si dodao svoje.

2.

Ne ranjavam li te ovim riječima kao batinama? Nisam li grub kada te grabim
rečenicom i pišem slovima?
Ti šutiš i gledaš me u oči.
Riječi su tako tvrde, gorde, grde. Tako često prazne.
Kako da istkam od riječi tebe koji si Riječ sama?
Ti šutiš i gledaš me u oči.

4.

Ti me pomažeš i sada dok ovo pišem slučajnom glazbom, nekom riječju s ulice
ispuniš prazninu u mojem nizu.
Ne osjećam da sam sâm dok stvaram. Ovo je naše djelo.
Treperim sav od tvoje blizine i dodira.

Igra u dvoje

4.

U jednoj riječi držimo se za ruke, u drugoj gledamo se u oči.
Trčimo rečenicama i nabacujemo se stihovima kako nas je volja.
Ova je riječ vrisak radosti, ona plač. Ovo je poziv na igru. Nikada unaprijed ne

znam kojom ćeš se nabaciti na mene.
 Evo je, leti kao gruda snijega i rasprsnula se na mojem licu.
 Smijemo se, iako za smijeh nema nekoga ozbiljnog razloga.

7.

Već je šutnja pjesma, ako samo šutjeti znamo.
 Već je pogled pjesma, ako se uistinu ugledamo.
 Već je biti tu pjesma, ako si i ti tu.

Rabar, međutim, duhovnost ne shvaća kao odvojenost od stvarnosti, jer duhovnost jest za stvarnost, za ovakav život kakav jest da bude kakav bi trebao biti — stoga njegova meditativna zamišljenost nad svijetom nije jednostrana, samo duhovnjačka, eshatološka, evanđeoska, nego je i svakodnevna, socijalna, angažirana. Rabar uspijeva biti jednako izazovan, životan i svjež bez obzira progovara li o nadnaravnoj ili naravnoj, apstraktnoj ili konkretnoj, duhovnoj ili svjetovnoj stvarnosti. On progovara iz onoga ishodišta u kojem su sve stvari prožete srodnošću, uzajamnom potrebitošću, u kojem ne postoji suvišno niti je odsutno nužno, u kojem svaki detalj zrcali cjelinu i tek po kojem se cjelina i punina vraćaju samima sebi.

Rastvaranje pjesme

2.

Raspoznajem te u mrlji na zidu, u listu što se njiše na vjetru.
 Svako biće otkriva svoj tajni nacrt.
 Nacrt pun težnje što prska k tebi. Pun nevidljive okomice što se obrće u svoje središte.
 Sve je okvir tvog portreta.

5.

U svemu zapažam tvoj rukopis. Krošnje svojih zelenih riječi njišeš vjetrom riječi. Ispisuješ ulice, kuće, travke, maslačke, muhe, golubove. Strahovito si se raspričao.
 Kažeš modro nebo, kažeš uporna rijeka, kažeš nestrpljivi vozači, kažeš starica sa psom. Kažeš.
 Izgovaraš djecu što skakuću po pločniku. Izgovaraš pločnik da bi imala po čemu skakati. Izgovaraš njihovu radost.
 Tvoje rečenice tkaju sva vremena i prostore. Debela je to knjiga. Tko će je pročitati?

Premda se kreće posve u granicama svakodnevnog i pravovjernog, olako suvremenog čovjeka, odbacivanog kao dosadnog, monotonog, uspijeva oživjeti kao beskrajno izazovnog, privlačnog, aktualnog, zamamnog. Njegov izraz korespondira s našim, s ljudskim iskonskim čežnjama i traganjima, podsjeća nas na ono što

želimo i tražimo, čini nas sposobnim da to prepoznamo. On se uspjeva stvaralački poigravati, ispreplitati ovostrano i onostrano, upotpunjavati značenja, biti blizu zemaljskom, povijesnom, društvenom, a sa sigurnošću nazirati nebesko, vječno, Božje. Srušena je granica željezne zavjese, komunističkoga poretka, Berlinskoga zida, ali time čovjek koji dovoljno duboko čezne, misli i ljubi nije postao oduzet, nije mu onemogućeno da i dalje čezne za prekoračivanjem svih granica, da se i dalje oploduje onostranošću, vječnošću, nebeskim.

Granica

Sjećam se koliko me tješilo to što postoji državna granica. Ako ovdje nije bilo slobode, tehničkog i civilizacijskog napretka, već umjesto toga stagnacija, korupcija, hegemonija svemoćnih, ako ovdje čovjek nije smio glasno govoriti što misli pored vojske doušnika, ako mu je armija bila antipatična i njene uniforme ružne, uvijek se mogao tješiti da je tako samo do državne granice. Iza nje bile su omogućene mnogo veće slobode, iza granice jurili su tehnički napredak i obiteljski standard, kuće, ceste, dućani, roba u izlozima, naprave i uniforme, sve je bilo bolje i ljepše.

Oni koji su živjeli u komunističkom totalitarizmu tik pored privrednog čuda Zapada i smjeli putovati amo–tamo iskusili bi taj put kao povremeni izlaz iz spilje, kakav je opisao Platon: iz ovozemnoga, prljavog i opakog svijeta u neki bolji i ljepši svijet.

Granica nam je pružala veliku utjehu, čak i ako smo odlučili zauvijek živjeti s njene krive strane. Dovoljna je bila sama spoznaja da je negdje bolje nego ovdje. To je pružalo nadu da je to bolje ipak moguće, da će jednoga dana možda doći i k nama. Ništa nije tako dragocjeno i tako blagotvorno kao nada.

Srušen je Berlinski zid, srušila ga je silna čežnja koju ni beton nije mogao izdržati. Europa više nije dualističko i shizofreno mjesto, od divne i strašne granice ostali su samo sjećanje i nostalgija. Izgubivši granicu neki su izgubili nadu u bolji svijet. Sada je znatno bolje, ali je još uvijek prilično loše. Obiteljski standard će rasti, imat ćemo sve više tehničkih naprava i novaca, ali nekog boljeg svijeta više nema na pomolu. Gdje je nestala dragocjena granica? Više ništa ne dolazi od one strane.

Ništa? Ne za kršćane. Kršćani su i dalje okrenuti onostranosti. Žive od nade da će jednog dana i k nama doći civilizacija ljubavi i Isus Krist. Ovaj svijet nije mjera postojanja ni sav smisao života. Za nas i dalje postoji granica i nada u bolji svijet koji sami ovdje stvaramo. Velika čežnja može srušiti i tu posljednju granicu.

U dosluhu s Rabarovom riječju nailazimo na nešto posve drugo, sasvim drugačije doživljavanje, shvaćanje, interpretaciju istih pojavnosti ovoga života, našega društva od onih koji nas salijeću kroz medije, ulicu, svakodnevno okružje našega života i rada, i to stoga što je sam autor riječi u dosluhu s riječju kao cjelinom, nezatvorenom u interes, projekciju, ideologiju, teoriju...

Stihovi i meditacije Sanka Rabara tu su da čuvaju od raskola između zemaljskog i nebeskog, Boga i čovjeka, do onog trenutka *kad će se i sama pjesma raspasti i kada ćemo se gledati Licem u lice.*

Rastvaranje pjesme

11.

Izrezbareni smo od istog komada pjesme. (Sami smo svoji vlastiti crvi.)

Pjesma se mrvlji i truli. Riječi plaču i zapomažu.

Ruši nam se kuća od riječi, a mi se lukavo smješkamo.

Stihovi se klimaju, riječi pucaju, a mi se radujemo propuhu.

Kada se pjesma raspadne, gledat ćemo se bez vela. Licem u lice.

Sanko Rabar nam još nipošto nije rekao sve što ima — o tome svjedoče njegovi stalno otkrivani novi rukopisi, nove stvari, a njegov najnoviji tekst koji sam pročitao je priča *Bijeg*, objelodanjena u prethodnom broju *Glasa Koncila*, kojom se kaže: onaj pravi izlaz prema životu pronalazi se tek onda kada se ostane bez ikakvog izlaza. I večerašnje predstavljanje Sanka Rabara valja shvatiti kao pokušaj da njegov bogat i vrstan opus pronađe izlaz iz bezizlazne zapletenosti izdavačkih politika koje misteriozno uvijek pronalaze ispriku da autori poput Rabara teško izlaze na svjetlo dana.

Kobiljak, siječanj–ožujak 2007.